

ROZLIČNOSTI

Písanie ustálených názvov prekladov Biblie a interpunkcia v biblických citáciách

V jazykovoporadenskej činnosti neraz riešime otázky súvisiace s nejednotným lexikografickým spracovaním niektorých slov. Viackrát sme sa zaoberali otázkou písania ustálených názvov významných prekladov Biblie, ktorých súčasťou je prívlastok charakterizujúci ich pôvod alebo miesto prvého vydania¹. Pisatelia nás upozornili, že názov prekladu Biblie, ktorý bol v r. 1579 – 1594 vydaný v Kraliciach (nad Oslavou), sa v slovníkoch uvádza nejednotne. Kým v Slovníku súčasného slovenského jazyka (A – G, 2006; ďalej SSSJ) v rámci hesla *Biblia* je medzi príkladmi uvedený názov *Kralická Biblia* s veľkými začiatočnými písmenami, v Slovníku cudzích slov (2005; ďalej SCS) v rovnakom hesle je to podoba *Kralická biblia*, čiže s malým začiatočným písmenom v slove *biblia*. V SCS je v tomto smere viacero nejednotností: pri hesle *Biblia* v exemplifikácii pred názvom *Kralická biblia* registrujeme názov *kamaldulská Biblia* s opačným spôsobom zápisu, čiže s prívlastkom *kamaldulská* s malým začiatočným písmenom a s vlastným menom *Biblia*. Pri hesle *biblický* je príklad *biblická čeština* s výkladom „jazykovo blízka Kralickej Biblii“; názov *Kralická Biblia* sa tu na rozdiel od rovnakého príkladu v hesle *Biblia* píše s veľkými začiatočnými písmenami v oboch slovách. V SCS teda nachádzame dva spôsoby písania pomenovania kralického prekladu Biblie: *Kralická biblia* i *Kralická Biblia*, a keď k nim pridáme názov *kamaldulská Biblia*, ide o tri spôsoby písania jedného typu názvu.

V SSSJ (H – L, 2011) sa uvádza názov *Kralická Biblia* aj pri hesle *kralický* a rovnako pri hesle *biblický* vo výklade lexikalizovaného spojenia *biblic-*

Príspevok vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. 2/0133/20 Slovenský pravopis a jeho pravidlá v kontexte súčasnej jazykovedy a jazykovej praxe.

¹ Ide o zástupné názvy, sekundárne utvorené označenia uvedených diel, ktoré v takejto podobe nemajú oporu v samotných textoch. Vznikli hlavne z praktických príčin, keďže staršie tlače sa vyznačovali dlhými a košatými titulmi, ktorých citovanie by značne sťažilo komunikačnú situáciu.

ká čeština „jazyk Kralickej Biblie, ktorý používali slovenskí evanjelici ako bohoslužobný a úradný jazyk“. V súlade s tým sa pri hesle *kamaldulský* uvádza medzi príkladmi názov *Kamaldulská Biblia* s výkladom „prvý slovenský preklad celej Biblie pripisovaný kamaldulovi Romualdovi Hadbavnému (18. stor.)“. V SSSJ je teda písanie ustálených názvov prekladov Biblie konzistentné, keď identifikačný prívlastok podľa pôvodu či miesta vydania i slovo *Biblia* sa v ňom uvádzajú s veľkým začiatočným písmenom.

Starší Slovník slovenského jazyka (1. zv., 1959) pri hesle *kralický* uvádza názov *Kralická biblia*. Prídavné meno *Kralická* sa v ňom považuje za začiatok vlastného mena, kým slovu *biblia* sa prisudzuje charakter všeobecného podstatného mena. I heslové slovo *biblia* je v tomto slovníku (z dobových ideologických príčin) spracované ako apelatívum so základným významom „Písmo sväté alebo výťah z neho“. Vo Veľkom slovníku cudzích slov (2008) názvy prekladov Biblie nenachádzame, iba vo výklade hesla *kamaldulský* sa uvádza opisný historizmus *kamaldulský preklad Biblie* s výkladom „preklad pripisovaný kamaldulovi R. Hadvábnemu“. Teologický a náboženský slovník (Š. Vragaš a kol., 1. zv., 2006) zachytáva názov kamaldulského prekladu v podobe *Kamaldulská biblia*.

Nejednotný zápis obsahuje aj najnovšie slovenské encyklopedické dielo Encyclopaedia Beliana (2. zv., 2001), v ktorej sa v rámci hesla *Biblia* uvádzajú názvy jednotlivých prekladov Biblie v podobách *Leskovická biblia* (preklad celej Biblie do češtiny v 14. stor.), *Zürišská Biblia* (preklad Zwingliho, 1529), *Kralická biblia*, *Hallská Biblia* (1722), *Prešporská Biblia* (prvá Biblia vytlačená na území Slovenska, 1787).

Je zrejmé, že slovo *Biblia* ako pomenovanie súhrnu kánonických spisov židovského a kresťanského náboženstva sa vo všetkých súčasných lexikografických príručkách a v Encyclopaedii Beliane píše s veľkým začiatočným písmenom. Ustálené názvy prekladov Biblie s bližším určením pôvodu alebo miesta vydania možno z filologického i kulturologického hľadiska považovať za vlastné mená.² V súlade so zásadou formulovanou v Pravidlách slovenského pravopisu (2013), že ak vlastné meno vstupuje

² Na to, či sa zástupné názvy stávajú vlastnými menami automaticky, prípadne za akých podmienok, však jazykovedná obec nemá jednotný názor. Problém si vyžaduje oveľa hlbšiu analýzu a širokú diskusiu. Preto tento príspevok nemá ambíciu predstaviť všeobecne platný vzor písania veľkých písmen vo všetkých typoch názvov starých tlačí.

do nového vlastného mena, zachováva si písanie s veľkým začiatočným písmenom (porov. kapitolu VI. Písanie veľkých písmen, podkapitolu 1.2. Zásady písania veľkých písmen vo vlastných menách, 2. bod na s. 53), potom v takýchto názvoch odporúčame obe slová písať s veľkým začiatočným písmenom: *Kralická Biblia*, *Kamaldulská Biblia*, *Hallská Biblia*, *Svätováclavská Biblia* a i.

V ďalšej časti sa budeme venovať spôsobu zápisu biblických citácií. Ani ten v jazykovej praxi nie je jednotný. Máme na mysli pozíciu interpunkčného znamienka (bodky, otáznika, výkričníka) na konci citácie v úvodzovkách, za ktorou sa uvádza príslušný prameň v zátvorkách. Dáva sa bodka na konci citácie aj za prameňom v zátvorke? Ako je to s interpunkciou, keď sa cituje iba časť biblického textu? Aké znamienko použiť medzi číslom hlavy a verša? Vyznačuje sa rozpätie veršov pomlčkou alebo spojovníkom? To sú otázky tých, čo hľadajú pomoc v jazykovej poradni Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra.

Ak má biblická citácia formu oznamovacej vety, sú dve možnosti:

1. citovaná veta sa zakončí bodkou a úvodzovkami a za tým sa v zátvorke uvedie príslušný prameň (skratka názvu knihy alebo listu, alebo mena proroka či evanjelistu, číslo kapitoly a verša), napr. „*Všetko môžem v tom, ktorý ma posilňuje.*“ (Flp 4, 13) [t. j. List Filipanom, 4. hlava, 13. verš];

2. citovaná veta sa zakončí úvodzovkami a bodka sa dá až za zátvorku s prameňom: „*Všetko môžem v tom, ktorý ma posilňuje*“ (Flp 4, 13).

Keď je pred biblickou citáciou uvádzacia veta alebo je citácia začlenená do textu, uprednostnili by sme druhú možnosť, t. j. zakončiť vetu bodkou až za prameňom: *Apoštol Pavol vyslovil jednu vetu, ktorú je pre nás dobre si vypočúť: „Všetko môžem v tom, ktorý ma posilňuje“ (Flp 4, 13).*

Ak má biblická citácia formu opytovacej alebo zvolacej vety, citovaná veta sa zakončí príslušným interpunkčným znamienkom a úvodzovkami a za nimi sa v zátvorke uvedie prameň bez bodky: *V podobenstve o dvoch synoch sa Ježiš na konci pýta: „Kto z týchto dvoch splnil otcovu vôľu?“ (Mt 20, 31) – Ježiš sa nedal vyvíesť z miery a odpovedal: „Dávajte teda, čo je cisárovo, cisárovi, a čo je Božie, Bohu!“ (Lk 20,25)*

Ak sa cituje iba časť, neúplné znenie vety, bodka sa dá na konci prameňa: *To je podobná výstraha, akú dal Pavol Solúnčanom: „proroctvami nepohrdajte, všetko skúmajte“ (1Sol 5, 20 – 21).*

Keď sa cituje text, v ktorom je priama reč, priamu reč možno z textu vyčleniť jednoduchými úvodzovkami, napr. „*Jozua podišiel k nemu a prihovoril sa mu: „Patriš k nám alebo k našim nepriateľom?“*“ (Jz 5, 13 – 15).

Spôsob zápisu prameňa je v rôznych zdrojoch rozličný: číslo hlavy sa od čísla verša oddeľuje niekde dvojbodkou, niekde čiarkou; v prípade oddeľovania čiarkou sa v niektorých zápisoch dáva medzera, inde je to bez medzery; rozpätie veršov sa vyznačuje pomlčkou alebo spojovníkom s medzerami aj bez medzier. Za najvhodnejší pokladáme spôsob, keď sa číslo hlavy oddeľuje od čísla verša čiarkou, za ktorou sa dáva medzera (nejde o desatinnú čiarku, za tou medzera nenasleduje), napr. *Gn 3, 24* (Kniha Genезis, 3. hlava, 24. verš). Na naznačenie rozpätia sa podľa Pravidiel slovenského pravopisu používa pomlčka s medzerami a takto sa má vyznačovať i rozpätie biblických veršov: (*Mk 3, 1 – 6*) (Evanjelium podľa Marka, 3. hlava, 1. až 6. verš). Čísla jednotlivých vybraných, nie bezprostredne za sebou idúcich veršov oddeľujeme bodkočiarkou, napr. *Mt 5, 4; 6 – 8* (Evanjelium podľa Matúša, 5. hlava, verše 4 a 6 až 8), *Iz 38, 10 – 12; 16* (Kniha proroka Izaiáša, hlava 38, verše 10 až 12 a 16), *Ž 60, 3 – 5; 12 – 13* (Kniha žalmov, žalm č. 60, verše 3 až 5, 12 až 13).

Na záver dodávame, že interpunkcia v biblických citáciách nesúvisí s konfesionálnosťou prekladu, ale s pravopisom, preto by bolo vhodné, aby sa pri jednotlivých vydaniach Biblie zaužíval jednotný spôsob citácií.

Silvia Duchková
Jazykovedný ústav E. Štúra SAV, v. v. i.